

TURAN Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi (TURANusbb)

Uluslararası Hakemli Dergi Yıl: 2023/Bahar, Sayı: 4

ISSN 2792-0879

Büyük Ülkü: Anadolu'dan Turan'a*

Pakize Pervin AYTAÇ**

Öz

19. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak 20. yüzyılda da devam eden fikir hareketleri üzerinde durmak, devlet bütünlüğünü korumak amacıyla, değişik düşüncelere sahip aydınların teorik tekliflerine yönelmek, yeni bir medeniyet inşası için bize birçok imkân sunar. Osmanlıcılık, İslamcılık, Türkçülük, Batıcılık ve Turancılık akımları, kaynak ve tarihi arka planlarıyla “devleti kurtarmak” temeline dayanan amaçlarıyla büyük bir külliyat oluşturmuştur. Bir nevi “kurtuluş ideolojileri” içeren bu beş hareket âdeta siyasi, kültürel, ekonomik olayların laboratuvarı olarak bugüne dahi rehber olabilecek çok değerli bilgiler sunmaktadır. Millî Mücadele Dönemi'nin kimlik arayışlarına zemin hazırlayan, onu besleyen düşünce akımları siyasi, edebî, felsefi, tarihî açıdan değerlendirilmeli, yeni bir fikrî fetih anlayışına kaynak teşkil etmeli, özgün bir medeniyet teorisini kurmamıza vesile olmalıdır. En önemlisi de bu gayenin gerçekleşebilmesi için millî ahlaka sahip, millî aydınlar gereklidir. Üretken, idealist, sistematik düşünebilen; millî bilgiyi geliştiren, yayan toplumun zihin potansiyelini yükselten; gençlerin düşüncelerine yön veren, toplumun özlemlerini bilen; millî köklere vâkıf, yüksek zekâ ve birikimleriyle geleceği kurmaya muktedir, bilgisini erdemlerle bütünleştirmiş aydınlar bir ülkenin en büyük şansısıdır. Türkiye'de aydın kimliği üzerine durmak, nasıl olması gerektiği hususunda çalışmalar yapmak, sağlıklı bir gelecek için son derece önemlidir. Bu yazının amacı, önce aydın sorumluluğu üzerinde durmak, daha sonra Anadolu fikir hareketlerinde aydının rolünü anlamaya çalışmak, ilaveten Türk jeo-kültürel ve hatta jeopolitiğinin arkasında hangi ideal düşünceler olacak, hangi medeniyet değerleri yer alacak, sorularına cevap bulmaya gayret etmektir.

Anahtar Kelimeler

Millî şuur, ferdiyet, bilgi felsefesi, Türk rönesansı, tefekkür, medeniyet, Turan

Küresel hegemonyanın, millî ve beşerî sermayemizi, coğrafyamızı neden vatansızlaştırmaya çalıştığının bilinciyle Türk-İslam medeniyetinin değerlerini geliştirmenin önemini, millî ontoloji ile millî ideoloji bağıını göstermeye çalışacağız.

Vatanın kültürle vatan olduğunu, Türk kültürünün gücünü, jeo-kültürel potansiyelini anlamak, sosyolojik, psikolojik ve felsefi kimliğin, Türk şahsiyetindeki değişmez özün, ontik-epistemik-etik ve estetik derinliğine vurgu yapmak; eğitimin, sanatın, millî kültür sisteminin, millî savunmada askerî güçten sonraki en önemli beka konusu olduğunu dile getirmeye çalışmak, milletin kavmi-ırki-coğrafi-ekonomik-siyasi bir zümre olmadığını, ortak millî kültür şuurunun mensubu olduğunu kavramak, coğrafyayı vatan yapan irade ve ülkülerden haberdar olmak her vatandaşın temel görevlerindedir.

* Geliş tarihi: 03.05.2023

Kabul Tarihi: 17.05.2023

Atf: Aytaç, P. P. (2023). Büyük Ülkü: Anadolu'dan Turan'a. *TURAN Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi (TURANusbb)*, 4: 1-11.

** Prof. Dr., Emekli Öğretim Üyesi, ANKARA/ TÜRKİYE. E-posta: pakizepervinaytac@hotmail.com ORCID: 0009-0003-0443-7699

Tarih boyunca millî yapımızda kırılmalar, ayrıştırmalar insan ve toplum hayatımızda ülkü ve ideallerin sarsıntıya uğraması, “redd-i miras” taraftarları, ülkemizdeki pek çok sorunun derinleşmesine sebep olmuşlardır. Bu nokta bir sonuçtur, peki sebepler nedir? Türk aydını neden özüne bu denli yabancıdır? Eğitimin kurumlarının yöneticileri bu ve benzeri sorulara cevap bulmak zorundadırlar.

Kültür projeleriniz, eğitim politikalarınız, bireye şahsiyet kazandırabildi mi? Nitelikli insan sayısını artıracak cazibe merkezleriniz var mı? Millî gücümüzü zaafa uğratanlarla mücadelede başarılı mısınız? Coğrafya kaderimizse bu ülkenin devam ve bekası adına hangi birikim, hangi perspektif, hangi başarı hikâyeniz vardır? Devletin ve milletin bekasını ciddiye alan hangi sivil toplum kuruluşları, hangi özgün görüşler ortaya koymuşlardır?

Türk-İslam geleneğinin hikmet ve irfan yüklü ahlaki değerleri bugün zaaf, eziklik, zavallılık damgasını nasıl aldı? Geleneksel değerleri, modern dünyanın imkânlarıyla neden yeniden ortaya koyamadık, millî şahsiyete dayalı insan modeli neden kuramadık? Siyasi tarihi; ekonomi, sosyal yapı, hukuk, bilim, düşünce, dil, din, sanat, edebiyat, mimari, musiki cephesinden niçin okuyamadık? Orta Asya'yı, Selçukluyu, Osmanlı'yı, Türkiye Cumhuriyeti'ni neden bir bütün olarak değerlendiremedik? Dünya çapında düşünürler niye yetiştiremedik? Fikir atölyeleri kurabildik mi? Bilgi havuzları, bilgi bankaları oluşturabildik mi? Gençliğin tarih ve milliyetçilik şuuruna katkımız nedir? Kültürümüzün vârisleri çocuklarımız millî kültür, millî vahdet konusunda hangi bilgilere sahipler? Hangi Türk klasiklerini okudular, Batı'nın bize lâyük gördüğü kimlik üzerinden kendine bakarken Batı'daki gelişmelerin doğmasına sebep olan ilkeler üzerinde neden duramadılar? Mili şuur, düşünce ve zevk konusunda niye yalnız bırakıldılar? “Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdür.” anlayışını, toplumsal hafızayı, şahsiyet bütünlüğünü neden ıskaladılar? Giydirilmiş kimlikleri neden sorgulayamadılar? Fikrî krizleri neden aşamadılar? Millî hayatietimizi yok etmeye çalışanlara niçin direnemediler? Bizim millî felsefemiz nedir, mana köklerimizdeki tefekkür sistemi nasıldır sorularına neden cevap bulamadılar? Türk düşüncesinin içeriği nedir? Bu düşüncenin ilimle, dinle ilişkileri nedir? Tarih içerisinde oluşum ve gelişimi nasıl bir yol takip etmiştir? Türk bilim geleneğinden, sanattan, hukuktan, düşünce geleneğinden beslenmesi ne dereceye kadar mümkün olmuştur?

Türk milletini meydana getiren değerler nelerdir? Türk-İslam medeniyeti hangi kritik eşiklerden geçti, kırılma noktaları ne idi? Bu ve benzeri sorulara cevap bulamayan bir ülkede, kültürel hafıza felce uğrar, niteliği belirsiz kimlikler kökleşir, tarih bilinci, süreklilik şuuru, kolektif ruh yok olur. Felsefi derinliği olan metinler üretilemez. Millî ruhun temelindeki semboller toplumsal projelere alt yapı oluşturamaz. Kendi öz ve halis kavramlarını yitirmiş bir toplum, ödünç kavramlarla bir medeniyet hamlesi yaratamaz. Zira her medeniyetin kavramlarının uzun bir macerası vardır.

Yerli ve millî kültürün imkânlarını, göz alıcı değerlerimizin ciddi bir tahlil ve terkiğini yapmadan köklü bir zihni terkip sağlayamayız. Fikir sahasında da fiil sahasında da bu temele şiddetle ihtiyacımız olduğu açıktır. Millî aydın bu talebi duymalı, bu çağrıya kulak vermelidir. Ülkemizin yol

gösterici misyon adamları, gelişmemize istikamet veren büyük şahsiyetler, gençliğin bireyciliğini törpüleyerek ferdiyetten şahsiyete yükselmelerini, toplumsal değerlerle dolu ideallerine sahip olmalarını sağlamak zorundadırlar.

Toplumun varlığını, refahını, saadetini en büyük ideal bilen millî felsefenin, millî güvenliğin, ekonomik kalkınmanın ve sosyal gelişmenin temelinde şahsiyet gelişimi vardır, fert ve toplum ahengi bu yolla sağlanır.

Gökâl'p'e göre insanın en yüksek ahlaki amacı, ferdiyetini şahsiyete dönüştürmektir (Gökâl'p, 1917, s. 2-3). Şahsiyet eğitimi bizde henüz çok iyi anlaşılmış bir konu değildir. Ferdiyet insanın ruhsal varlığıyken şahsiyet bunun üzerine inşa edilen toplumsal varlığıdır.

Eğer, kişilik ve kimlik krizi varsa şahsiyet üretmezsiniz. Kültür, ferdiyeti şahsiyete çeviren irfan ve hikmet kaynağıdır. Millî yapımızın emniyet kilidi öz kültürümüzün ilkelerinden yola çıkmadan şahsiyet kazanmak mümkün değildir. Birey bu sosyal mirastan bir şeyler alarak, ona katkıda bulunarak yücelir (Kurtkan, 1977, s. 17).

Bunları yapmak zorunda olan, içinde var olduğu toplumun vicdanını temsil eden aydına sormak gerekir: Sen, toplumun dertlerinin temel ve gerçek nedenini ciddi olarak inceledin mi? “Birey ve toplumu tarih inşa eder.” duygusunu düşünceye dönüştürebildin mi? Ortak bilinç oluşturmak için, azim ve sebatla dolu ahlâk kahramanlarını, toplum önderlerini, taşıdıkları insan olmanın erdemlerini topluma mal edebildin mi? Eleştirici, sorgulayıcı, hakikati arayan bir fikir işçisi olarak Hakk'a, adalete, haysiyete, ilme, tefekküre, sanata, medeniyete dayalı değerlerle donatılmış bir millî vicdan terbiyesini sistemleştirebildin mi? Millî ruhun tarzını, değerlerini, tarihin, toplumun görüş sahalarına aktarabildin mi? Aydın ile halk arasındaki sosyal mesafeyi aşmak için “kültürü” yeniden yorumlamak suretiyle hangi değerleri nasıl muhafaza edeceğimizi düşünce iklimine taşıyabildin mi? Millî kültürümüzün bilgi havuzlarını, bilgi bankalarını kurabildin mi?

Bir ülkenin “üst aklı” aydınlarıdır. Topluma rehberlik edecek entelektüel-aydın-münevverlerdir. Bağımsız bir medeniyetin kendinden emin bireyleri olan aydınlar, “değer yaratan” kimlikleriyle bir ülkenin en önemli beşerî sermayeleridir. Nitelikli insan gücü, bilim temelinde yer alınca, toplum her manada yükselir. Kollektif hafızayı, aidiyet şuurunu, millî kimliğin inşasını sağlayacak olan, tarihî kökleri bilen, anlayan, yorumlayan millî aydınlar olacaktır. İnsanımızın refah ve mutluluğu, millî kültür ve millî terbiye sistemimizi akademik bir disiplin içinde kavramış, millî bilgiyi üretme gücüne sahip aydın, büyük devlet, güçlü toplumu seviyeli ve kaliteli tavıyla var etmeye muktedirdir.

Aydın, bilimde, felsefede, siyaset ve hukuk alanlarında büyük atılımlar yapması beklenen kişidir. Özlediği toplum ve insan inşa etmek için, eyleme geçme gücüne sahiptir. Kendi ontolojik sorunlarını çözmüş, iç dünyasını inşa etmiştir. Ürettiği millî kavramlarla toplum yapımızın temelindeki ahlaki değerleri kurumsallaştırmak yetkisine haizdir.

Türk aydını bilmez mi ki Fransız -İtalyan - Latin dehasını, İngiliz Anglo-Sakson gururunu, Alman Cermen ruhunu, Ortodoks kimliğini yücelterek var olmuşlardır.

Nesimî'nin deyişiyle

Ey Nesimî can Nesimî bil ki Hak aynındadır.

Cümle mahlûkun vebali ulema boynundadır.

Bu noktada, Türk'ün Kızılması millî bilginin önemi hususuna değinmeden geçemeyiz.

Bilgi felsefesi ve psikolojisi ve bilim sosyolojisi üzerinde biraz düşününce, Türk töresinin değer yargıları, tarih şuuru ve İslam tefekkürünün birlikte “Bilgi güçtür.” diyen Batı felsefesine karşı, “Bilgi nurdur.” anlayışıyla, bilgiyi manalı kılan bir dünya görüşüne sahip olduğu açık bir şekilde görülür. Asya steplerinden Anadolu'ya uzanan tarihi derinliğimiz göz kamaştırıcı olsa da biz bu fikir ve ruh medeniyetinden yeterince pay alamadık. Bir Uygur belgesinde: “Bilgi bilin ey beyim. Bilgi sana eş olur.” bilgi bilen insana bir gün devlet yâr olur.” diyor. Bilginin kölesi değil, onun efendisi olmak keyfiyeti, bizi bilgelik ruhuna eriştirir. Bizim kızıl elmamız, bu ruha ulaşmak olmalıdır.

“Kendini bilmek” teorisi, bilgeliğin ilk basamağıdır. Millî bilgiye erişmeden bu ruhu yaratamayız. Kendi millî kavramlarıyla düşünce üretemeyen toplumlar köleşirler. Millî düşünce, bir milletin varlık şuurudur. Bir yanda millî kimliğimizin bilimsel ve estetik ilkeleri, öte yanda etik ve estetik sistemi, diğer yönde çağın koordinatlarını iyi okumak, bize ait sosyal teoriler ve sistemli jeokültürel tezler geliştirmemizi kolaylaştırır.

Millî kavramlar kültürümüzün mirasıdır. Bu sembollerini dikkate almazsak fikirler kök salamaz. Kavramları tarih doğurur ve yoğurur, millî ülküler kavramlarla görünür hâle gelir. İlim-sanat-dine dayalı kendi kavramlarımızı geliştiremezsek millî, özgür ve vakur bireyler yetiştiremeyiz.

Kavramlar tarih boyunca değişime uğrar ve gelişir. Millî kavramlarımızdaki hikemi derinliği kavramadan bu gelişime katkıda bulunamayız.

Kavramların anlam çerçevesini belirleyememek, üzerinde derin analizler yapamamak, değer yargılarımızın manalarını çözememek, anlamına gelir. Bilgi, ürettiğimiz değerlerle bağlantı kurduğumuzda pratik yaşamı da düzenleme imkânı elde ederiz. Aksi takdirde, üretme gücüne mahkûm oluruz. Batının kavramlarıyla gelecek inşa edemeyiz.

Bu manada coğrafyamızın “felsefî açılıma” ihtiyacı vardır. Kuru nazariyeler yerine Türk-İslam düşüncesinin kâmil kavramlarından yola çıkarak “bilgi bankaları” kurmak ve gençlere bu yolda rehber olmak boyun borcumuzdur. Millî bilgiye hâkim olmak, millî ve evrensel terkihi, Türk Rönesansı meselesini gündemimize almayı zorunlu kılar. Batı'da kalkınma demokrasi ile endüstri ile hatta okullarla değil, başta din olmak üzere dille sanatla başlamıştır.

Rönesans'ın kelime anlamı “yeniden doğuş” tur. Karanlıklar içindeki Ortaçağ Avrupa'sının bilim ve sanatla yeniden diriltilmesidir. Bu bir bilgi devrimidir. Kilise dogmatizmi yıkılarak, dini hurafelerden arındırılmıştır. “Her şeyin ölçüsü insandır” sloganıyla antikite yeniden işlenerek zenginleştirilmiştir. İçimizdeki derin yara, Anadolu neden bir “Türk Rönesansı” yaratamadı? Türk'ün şehnamesi niçin yazılamadı?

Güçlü sanatkarlarla buluşmadan, Türk düşünce tarihinin asırlar içinde asırlar içinde oluşmuş bilgi birikimini kavramadan Türk Rönesansı'ı gerçekleştirilemez. Tarih, sanat, gelenekler bir milletin süreklilik şuurudur. Etik, estetik kozmolojinin ruh ve manasını duymadan, derin metafiziğini analiz

etmeden bir Türk Rönesans'ından bahsedilemez. Özgün Türk-İslam değerlerini, çağdaş değerlerle harmanlamadan, millî ruhun iç nizamını kurmadan başarıya ulaşmak mümkün değildir.

Hilmi Ziya Ülken “Türk Tefekkürü Tarihi” (2018) adlı eserinin ön sözünde, Türk tefekkürünü üç büyük döneme ayırır:

- 1) Payen Türk Tefekkürü
- 2) İslami Türk Tefekkürü
- 3) Modern Türk Tefekkürü

Bu üç dönemin niteliklerini de şöyle sıralar:

- 1) Türk tefekkürü Yunanîler gibi tabiat ve “nizam-ı âleme” esir olmuş kaderci bir ırka aittir.
- 2) Türk tefekkürü nazariye ve ameliye arasında daima sınıksı bir irtibat bulmaya elverişlidir. Onda ameli olmayan ve sırf bir zekâ oyunu olarak kalan “muakale” ler yapmak zevki yoktur.
- 3) Türk tefekkürü fikirler ve mefhumları basitleştirmek, vazih ve anlaşılabilir bir hâle koymak; ona en rasyonel ve kolay şeklini vermeye müsaittir. Yani o, tasavvufta bile gerçekçidir.
- 4) Türk tefekkürü hadîşçidir.

Yani o vakalarla temasında onlardan kendi aksiyonu için ani ve seri neticeler çıkarmaya muktedirdir. Muhtelif medeniyetlere süratli intibak kabiliyeti bunun eseridir. Görülüyor ki Türk tefekkürü durağan değil, düşünmeyi bilen bir milletin tefekkürüdür. Her şeye rağmen bu yapı ve öz halen geçerlidir.

Türk Rönesansı, 12-17 yüzyılları kapsayan üç merhaleden geçmiştir:

Birinci merhale, 12-16 yüzyılları kapsar, bu dönem genel bir doğu Müslüman Rönesansının parçası olarak görülür. İkinci merhale, 15 yüzyılın ikinci yarısından 16. yüzyılın sonuna kadar laik edebiyatın doğduğu ve geliştiği devredir. Üçüncü merhale ise tarih şuurunun üstünlüğü ile realizmin teşekkül ettiği son evredir (Nimetullah Hafız, 1999, s. 100-107).

Türk Rönesansı, hangi kaynaklara dayayarak ve nasıl yapacağız? Hiç şüphe yok ki destanlarımız, masallarımız, efsanelerimiz, halk şairlerimiz bize bu yolda rehber olacaktır. “Kendimize dönüş” millî romantizmimizin doğmasını sağlayacaktır. Bu kaynaklardaki ana fikri anlamak, atalarımızın macerasını ve davalarını kavramak, aydınlığa koşmak demektir. İhtişamlı bir terkiplerle geleceği ihya ancak bu yolla gerçekleştirilebilir.

Bir dünya devleti kurma ideali, her çağda Türk devlet fikrinin temelini oluşturmuştur. Oğuz Kağan'ın “Gök bayrağımız olsun.” düşüncesi Gök kubbenin altını, tek bir Türk devleti gibi görme temayülü, Türklerde çok eski ve köklüdür (Ögel, 1991, s. 4).

Türk cihan hâkimiyeti mefkûresi ve dünya nizamı davası, tarihin mukadder bir neticesi olarak gelmiştir. Tarihin seyrine göre cihan hâkimiyeti mefkûresi asla şahsi veya millî bir gurur ile değil, ilahi bir emir ve inançla vücut bulmuş beşeriyeti hak, adalet ve saadete erdirmek amacıyla bir dünya nizamı oluşmasına ve insanlık ideline dayanmış; bütün Türk-İslam kültürünü asırlarca maddi-manevi güç ve emeklerini bu uğurda harcamıştır. Bu yüce düşünce ve duygular dolayısıyla bir Osmanlılar meşru ve zaruri bir sebep olmadıkça veya tecavüz ve tehdide maruz kalmadıkça bir fetih

ve istilaya teşebbüs etmiyor. Cihan hâkimiyeti tarihin seyrine ve çok defa halkların arzu ve taleplerine göre geliyordu. Bu suretle Türkler İslam dünya nizamı ve cihan hâkimiyeti mefkûresini geniş ve ileri manasıyla gerçekleştiriyorlardı (Turan, 2021, s. 361-362).

Türkler tarih boyunca, insanlığın yüz akı olacak medeniyetler yaratmışlardır. Türk'ün davranış genetiğinde kimlik yaratıcı değerler yer almıştır. Köle ile efendiyi aynı sofraya oturtan bir inanç ve ahlâk nizamı kurarken insani ilişkilerde tevazu, saygı-sevgi, ince bir muaşeret, davranış ve hareketlerde zarafet (Güngör, 2020, s. 194) edep, irfan, insanlık timsali olmuşlardır.

Birey ve toplum dengesi, dünya ve ahiret dengesi, ruh ve madde dengesi, akıl ve gönül dengesi, kulluk ve hürriyet dengesi kurmuş bir Türk-İslam medeniyeti nesilden nesile emanet edilen değerleriyle dengeli şahsiyetler yetiştirmiştir.

Buyurgan Batı'nın teorileriyle medeniyet inşa edemeyiz; popüler, faydacı, ben merkezli kültürlerden insani teoriler çıkmaz. Hasede, kine, nefrete hizmet eden, insanları köleleştiren teoriler, Hristiyan motiflerini bile bozan, akli putlaştıran sistemler yerine insani, ince ve estetik değerlerimizle yeni bir toplumsal teoriyi rahatlıkla kurabiliriz.

Entelektüel yaratıcılıkla model oluşturmak, tarihî birikimleri, toplumsal bilinci, Türk-İslam medeniyetini yeniden üretebilmek, bütün fikir hareketlerimizi tartışarak yeni teoriler geliştirmek gereği tartışılmaz. Coğrafyamızın imtiyazları yanında, zorlukları da vardır. Tekin olmayan bir ülkede yaşıyoruz. Post modern, küresel projelere karşı “yerli-millî-evrensel” bulguları kurumsallaştırma hamlelerine ihtiyacımız her geçen gün artmaktadır.

Düşünce sistematığımızı, kültürel genetiğimizin şifrelerini, temel değerlerimizi tespit, tahlil, yorum bize yeni tezler geliştirme fırsatı verecek, bu da fikir sanayimizin özgün ve görkemli malzemesiyle geleceğimizi inşa edecektir.

İnsan onurunu erdemlerle dolduran bu medeniyet; fazilet mücadelesini bilgiye dayanmış ancak mensuplarına “Bilginin kölesi değil efendisi ol.” çağrısıyla bilgi üretiminin nasıl bir ahlaki derinlik, vakar, azim, irade, idrak, sosyal vicdan, vefa duygusu, fikir namusu sağladığını belgelerle ortaya koymuştur.

Bize ait felsefi kodların tefsiri, asyatik değerlerimizin bile tarihî ve sosyolojik derinliğe sahip olduğunu, bilgi birikiminin ne şekilde bilgeliğe dönüştürüldüğünü, yetişen bilgilerimizin marifetiyle bireysel ve sosyal genlerimize yerleştirilen değerleri tarihe kazınmışlardır.

Bir fikri taşımak kadar onu üretmek de önemlidir. Bilgelerin mekteplerine vurulan kilitleri açacak anahtar olan erdem eğitimini ailede, okullarda, sokaklarda yaşamın her alanında millî pedagojinin imkânlarını kullanarak yaymaktır. Bir halk şairimiz; “İlmin yarısı okumaktır, kalan yarısı aşktır.” der. Okuduklarımız, bildiklerimiz neden aşka dönüşmüyor? sorusunun cevabı, millî kavramlarımızın anlamını yitirmesi olarak görmek gerekir. Zira gelişmenin yolu kendimizi anlamaktan geçer.

Bir medeniyetin kök saldıği coğrafya tarihin, bilincin, varoluş sırrının temel taşlarını ve ana istikametini belirler. Medeniyetin oluşturduğu insan-evren tasarımının ana çizgilerini veren varlık-

bilgi-etik ve estetik dört temel alan millî ruhun referans noktalarını verir. Bilimde, sanatta, teknolojiye, ekonomi ve politikada bu kimlik dokusu geleceği de kurar.

Millî değerlerimizin arkasındaki felsefî bilinç, sistematik düşünce geleneği iyi analiz edilirse Türk-İslam medeniyetinin nasıl bir değerler sistemi, nasıl bir insan modeli oluşturduğu açıkça görülür.

Medeniyeti sarsılmış bir toplum, inanç ve ahlak temellerinden güç alarak, bütün manevî bunalımlarını, ekonomik dengesizliklerini, siyasi çalkantılarını, içine düştüğü dev problemleri çok nitelikli insanlarla aşabilir. Üretme gücü zaafa uğramış bu yorgun Türk-İslam medeniyetinin fikir ve ruh çoraklığı, zihnî savrulmaları bize has değerleri yeniden inşa edecek seviyeye ulaşmış aydınlarla giderilebilir.

Senelerdir “akılcı açılımlar, reel-politik hesaplar, jeo-politik kurgularla, yabancı tornalarda işlenen tezlere uşaklık ettik. Bir milletin tartışılmayacak değerlerini tartışmaya açtık, soylu düşünce, irade ve hamle kabiliyetimizi, sığ, sinik, hastalıklı kafalara bıraktık, toplumsal dokumuzda derin yaralar açtık.

Türk düşüncesinin fikrî ve felsefî zeminini teşkil eden varlık-bilgi-değer alanlarının sağlam temellerine vâkıf olmak, antropolojik, sosyo-psikolojik ve hatta teolojik çözümlenmelerle felsefî antropolojinin imkânlarını bir arada kullanmak, kültür tarihi, kültür felsefesi, kültür psikolojisi çerçevesinde çalışmalar yapmak geleceğimiz adına çok önemli konulardır. Ülkemizin içinde bulunduğu siyasi ihtilaflar, ekonomik sıkıntılar, sosyal karmaşaların giderilmesi nitelikli insan gücüyle alt edilebilir.

Geleceğimizi sağlam temellerle kurabilmek, strateji geliştirmek, millî sistemin hâkim aktörlerini anlamak ve yaymak, farklı bilgi bloklarını sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik, ve hatta sosyo-politik teoriler eşliğinde birleştirmek, farklılıkları aşarak insani birliğe ulaşmak bizi içine düştüğümüz fikri sefaletten toplumsal cinnetten de kurtaracaktır.

Millî kalkınma stratejilerinin planlanması, yeni sentezleri kuracak kültür merkezlerinin kurulması, geleneğin aklın ışığında yeniden yorumlanması, “Kültürel Gelişme Teorileri”ni kuracak kültür mühendislerinin, kültür pedagoglarının yetiştirilmesi, kültürel yaratıcılığın metalaştırılmadan yeniden üretilmesi adına son derece önemli, millî ve özgün bir medeniyet hamlesinin hareket noktaları olacaktır.

Senelerdir, ülkemizde yeni, güçlü ve sistemli bir düşünceye hasretiz. Ne rasyonel bir plan önerisi, ne problemlerimize çözüm getirecek bir program, hatta kamuoyuna geniş yankılar yapacak bir slogan ya da söylem yok. Dahası, Türkiye’imizde filozof, siyasal kuramcı, sosyal düşünür olarak yeni fikirlere dinamizm ve şekil verebilecek aydın yetişmiyor.

Batı üretimi doktrin ve projelerle geldiğimiz nokta ortadadır. Bize ait tarihî, kültürel, toplumsal kaynaklarla bir “millî düşünce” sistemi yaratamıyoruz, aktarma bilgiyle yaratıcı fikirler oluşturmak mümkün değildir. Anadoluçuluk fikri de bu endişelerle doğmuştur.

Anadoluçuluk, bir “Türk Rönesansı” yaratma hareketi olarak toplumsal belleğin zenginleştirilmesini hedeflemiş bir fikir akımıdır. Etik ve estetik temellere dayanan Türk Rönesansını Anadolu ile

sınırlandırmak bizi doğru hedeflere taşımaz. Hayata binlerce yıllık çetin bir yolculukla iz bırakan Türk'ün ilk Rönesansı Ergenekon'u, Talas'ı, Malazgirt'i, İstanbul'un fethini, Millî Mücadele ruhunu kavramadan ne millî, ne evrensel terkip inşa edemeyiz.

Anadolu'nun maddi ve manevi bütün varlığının bir envanterinin çıkartılması, Anadolu'yu yeni nesillerin kalbinde, gönlünde, zihninde, dimağında bir mefkûre olarak yerleştirmek, Anadolu'nun zaafalarını, kuvvet ve kabiliyetlerini bilerek, coğrafyanın muzdarip ruhunu kavramak ve millî irfani bilgiye erişmenin imkânlarını var etmeye çalışmak fikir adamlarının eseri olacaktır.

Bu kimlik siyasetinin temelinde yeni bir millet, vatan ve tarih tasavvuru vardır. “Toprak milliyetçiliği” üzerine inşa edilmiş bir düşünce sistemi olarak Anadoluçuluk, fikir tarihimizde önemli görüşlere imza atmış bir düşünce hareketidir. Anadolu düşünürleri arasında görüş farklılıkları vardır. Aydınlar arasındaki bu düşünüş farklılıkları; milliyetçi, İslamcı ve hümanist olarak değerlendirebileceğimiz üç yaklaşımı meydana çıkarmıştır. Birbirinden farklı objeleri kendilerine referans alan bu Anadoluçu yaklaşımlar, toprağa dayalı Fransız milliyet anlayışına dayanmaktadır.

Milliyetçi ve İslamcı Anadoluçuluk, Türklerin Anadolu'yu fethetmeye başladığı 1071 yılını “milli sistemin” başlangıcı olarak kabul ederlerken, Hümanist(Mavi) Anadoluçuluk ise millet olgusunu reddederek; “Anadolu milleti” tipini ortaya koymaya çalışmakta ve millî şuurdan yoksun hareket ederek sentezci bir tutum sergilemektedirler.

Turancılık mücadelesine gelince; Turan ideali, millî irfanımızın tekâmülü açısından üzerinde dikkatle durulması gereken bir fikir hareketidir. Türk Devletleri'nin tarihi, dini, kültürü, değerleri, sanat anlayışları, coğrafi sistemi, ortak ülküleri bilim laboratuvarlarında benzer nitelikleri işleyip derinleştirerek, bireysel ve toplumsal hafızayı besleyecek çalışmalara yönelmeleri sağlanmalıdır.

Hiç şüphesiz, bu konularda çok değerli çalışmalar yapılmıştır. Ancak, bu kaynaklar henüz “sosyal bütünleşmeyi” sağlayacak yapıya ulaşamamıştır.

Postmodern tüketim kültürü, insanı nesneleştirmekte ortak milli kimlikleri yok etmektedir.

Tarihi - coğrafi arka planı sağlam, köklü zeminlere dayanan Türk Devletleri kolektif kimlik ve sosyal bütünleşmeyi yeni dünya düzeninin bütün olumsuzluklarını göz önüne alarak birlikte oluşturmalıdırlar.

Milli kimlik, milli zihniyet, aidiyet hissi üzerinde ortaya konulacak her bilgi, bireyi – toplumu, iç ve dış politikaları ve hatta ekonomileri bile düzenleyebilir. Bu tarihi miras Türk birliğini, Türklük şuurunu, milli benliği ve ondaki dirilişi sistemleştirmeye yarayacaktır.

Türk milliyetçiliğinin ideologlarının geniş ve derin ufukları, bize miras bıraktıkları fikir sistemi, Yusuf Akçura, Necip Asım, Veled Çelebi, Adalet Ağaoğlu, Hüseyinzâde Ali, Âkil Muhtar Özden, İsmail Gaspıralı, Sadri Maksudi Arsal, Ziya Gökalp, Zeki Veledi Toga, Ömer Seyfettin, Orhan Seyfi Orhun, Reşit Galip, Ferit Tek, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Halide Edip Adıvar, Nihal Atsız, R. Türkkân, Fethi Tevetoğlu, Necdet Sancar... çerçevesinden yeniden nasıl üretilebilir, sorusu üzerinden değerlendirilmelidir.

Turancılığın; duygusal-romantik, düşünsel-aklı, bütüncül -sistematik açılardan farklı sınıflandırmalara da yer açarak tartışılması, gençlerimize yeni fikir alanları yaratacaktır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; Türk kültür ve medeniyetini yabancı kaynaklardan öğrenmek yerine, öz kaynaklarımızdan yola çıkarak, bizi diri tutan insani değerlerimizi, yüksek ahlaki kurallarımızı, millî şuur gibi temel yapılarımızı, milletimizin vakur cevherini dikkate alarak, erdemli ve gelişmiş bir toplum modeli inşa edebiliriz.

Kadim Türk-İslam medeniyetinin, Türk Rönesansının millî ve evrensel niteliklerini, içsel yaşam bilgeliğimizi işleyerek, mekanikleşen yaşamın oluşturduğu çelişkileri, zaafı, ruhi sıkıntıları aşabiliriz.

Halk hayatının estetizmini, bilimin yüksek seviyesine taşıyarak, antropolojik doktrinler, sosyal morfolojiye dayalı çalışmaları araştırma merkezlerinde hızlandırarak güzel sonuçlara imza atabiliriz.

Bunları gerçekleştirebilmek için Türk-İslam fikir alanının yeni uzmanlara, araştırmacılara ihtiyacı vardır. Yerleşmiş zihni tutumlar, büyük kültürel havzalarımızda asırlar boyunca oluşan birikim, ahlâka dayalı sistemler, taşınan insanlık idealleri, sosyal adalet anlayışı, Türk kağanlarının “dikatomik universalizm” nizamı mefkûresi ile harmanlanmış millî ruhu, ancak özgür ve özgün bir felsefi zemin gerçekleştirilebilir. Bu diriliş öyküsünü yazacak aydın; felsefe, bilim, sanata dayanan metodoloji ile hayatımıza mana ve değer katacaktır. Büyük Türk-İslam medeniyetinin temellerine kelime kelime harç döşeyecektir. Millî tezlere dayalı, millî kimliği inşa edebilmek için, ülkemizin bütün eğitim kurum ve kuruluşları bir “şahsiyet inkılabı” tesis etmek zorundadır.

Kaynakça

- Arık, R. (1997). Türk anıtları ve Orta Asya'da Türk mimarlık ve sanat varlığına yönelik arkeoloji notları. *Yeni Türkiye*, (Mayıs-Haziran 1997), 15, 597.
- Bayraktar, L. (2015). Türk düşüncesi üzerine bazı gözlemler. *Türk Yurdu*, 104 (337), 19-24.
- Gökalp, Z. (1917). İçtimaiyyat ferdiyet ve şahsiyet. *Yeni Mecmua*, Temmuz 1917, 1, 2-3.
- Güngör, E. (2020). *Türk kültürü ve milliyetçilik*. Yer Su Yayınları.
- Kurtkan, A. (1997). *Türk milletinin manevi değerleri*. Millî Eğitim Basımevi.
- Nimetullah Hafız (1999). *Rıza Mollov hayatı ve eserleri: bilim çalışmaları ve halk edebiyatı derlemeleri hikâyeleri ve tanıtma yazıları*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ögel, B. (1991). *Türk kültür tarihine giriş*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Turan, O. (2021). *Türk cihan hâkimiyeti mefkûresi tarihi*. Ötüken Neşriyat.
- Ülken, H. Z. (1948). Türk destanına doğru. *Hareket Dergisi*, 12, 2-3.
- Ülken, H. Z. (2018). *Türk tefekkürü tarihi*. Yapı Kredi Yayınları.
- Dilek, İ. (2014). *Resimli Türk mitoloji sözlüğü (Altay-Yakut)*. Grafiker Yayınları.

Great Ideal: From Anatolia to Turan*

Pakize Pervin AYTAÇ**

Abstract

Starting from the second half of the 19th century and continuing into the 20th century, focusing on the intellectual movements and the theoretical proposals of intellectuals with different thoughts to protect the integrity of the state offers us a possibility for the construction of a new civilization. Ottomanism, Islamism, Turkism, Westernism, and Turanism movements, with their sources and historical backgrounds, have formed a large corpus with their aims based on "saving the state". These five movements, which are a kind of "salvation ideologies", have provided invaluable information that can guide even today as a laboratory of political, cultural, and economic events. The currents of thought that paved the way for the search for identity in the period of the War of Independence and nourished it should be evaluated from political, literary, philosophical, and historical perspectives; they should serve as a source for a new understanding of intellectual conquest and be instrumental in establishing a unique theory of civilization. However, to accomplish this ambitious task, national intellectuals with national morals are necessary. Productive and idealistic intellectuals who can think systematically, develop and disseminate national knowledge, raise the intellectual potential of the society, guide the thoughts of the youth, know the aspirations of the society, are aware of the national roots, are capable of establishing the future with their high intelligence and knowledge, and integrate their knowledge with virtues are the greatest chance of a country. It is extremely important for a healthy future to focus on the identity of intellectuals in Turkey and to work on how they should be. This article aims to first dwell on the responsibility of the intellectual and then to try to understand the role of the intellectual in Anatolian intellectual movements. In addition, what ideals will be behind the Turkish geo-cultural and even geopolitics, what civilizational values will take place, taking into account the power of Turkish-Islamic culture, these questions will be tried to find answers.

Keywords

National consciousness, individuality, philosophy of knowledge, Turkish Renaissance, contemplation, civilization, Turan.

* **Date of Arrival:** 03.05.2023

Date of Acceptance: 17.05.2023

Citation: Aytac, P. P. (2023). Büyük Ülkü: Anadolu'dan Turan'a. *TURAN Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi (TURANusbb)*, 4: 1-11.

** Prof. Dr., Retired academic member, ANKARA / TURKEY. Email: pakizepervinaytac@hotmail.com ORCID: 0009-0003-0443-7699

ВЕЛИКИЙ ИДЕАЛ: От Анатолии до Турана*

Пакизе Первин АЙТАЧ**

Аннотация

Рассмотрение интеллектуальных движений, начавшихся во второй половине XIX века и продолжавшихся в XX веке, обращение взора к различным теоретическим предложениям интеллектуалов того времени, желавших сохранить целостность государства – все это дает возможность для формирования новой цивилизации. Такие движения как османизм, исламизм, тюркизм, западничество и туранизм посредством своих источников и исторического прошлого сформировали большую базу, основанную на «спасении государства». Данные пять движений, содержащие своего рода «освободительную идеологию», являются некими лабораториями политических, культурных и экономических событий, которые в свою очередь предоставляют весьма ценную информацию и на сегодняшний день. Идеологические течения, которые заложили основу поиска идентичности в период национальной борьбы, должны быть оценены с политической, литературной, философской и исторической точек зрения, стать источником нового понимания интеллектуального завоевания, а также должны способствовать установлению теории самостоятельной цивилизации. Однако для успешного осуществления сказанного выше необходимы национальные интеллектуалы, обладающие национальной моралью. Продуктивные и идеалистичные интеллектуалы, умеющие системно мыслить, развивающие и распространяющие национальные знания, повышающие умственный потенциал общества, направляющие мысли молодежи в нужное русло, осознающие стремления общества, имеющие национальные корни, способные строить будущего с их высоким интеллектом и опытом, и объединить свои знания с добродетелями, являются величайшей удачей для страны. Для здорового будущего чрезвычайно важно остановиться на интеллектуальной идентичности в Турции и работать над тем, какой она должна быть. Цель данной статьи состоит в том, чтобы сначала сосредоточиться на ответственности интеллектуалов, а затем попытаться понять роль интеллектуалов в анатолийских интеллектуальных движениях. Помимо этого, принимая во внимание влияние турецко-исламской культуры, предпринята попытка ответить на такие вопросы как: какие идеальные идеи будут стоять за турецкой геокulturой и даже геополитикой, а также какие цивилизационные ценности будут иметь место.

Ключевые слова

Национальное сознание, индивидуальность, философия познания, Турецкое Возрождение, созерцание, цивилизация, Туран.

* Дата поступления статьи: 03.05.2023

Дата принятия статьи: 17.05.2023

Цитирование: Aytaç, P. P. (2023). *Büyük Ülkü: Anadolu'dan Turan'a*. *TURAN Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi (TURANusbb)*, 4: 1-11.

** ф.н., заслуженный профессор, Анкара / Турция. Электронная почта: pakizepervinaytac@hotmail.com ORCID: 0009-0003-0443-7699